

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора

Белікової Наталії Олександрівни

на дисертацію Степанченко Наталії Іванівни

«Система професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності

13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти

Актуальність дослідження. Розбудова національної системи освіти в умовах становлення України як самостійної незалежної держави з урахуванням кардинальних змін в усіх сферах суспільного життя вимагає критичного осмислення досягнутого і зосередження зусиль та ресурсів на вирішенні найбільш гострих проблем, які стримують розвиток освітньої галузі, не дають можливості забезпечити нову якість освіти, адекватну нинішній історичній епосі, гальмують устремління бути серед розвинених, демократичних країн Європи. Першочергова увага з боку держави до розвитку національної освіти взагалі і вищої, зокрема – це вкрай назрілий відгук на виклики часу, адже нині українська вища школа знаходиться на хвилі глибинних освітніх реформ, які передбачають підготовку гармонійно розвиненої особистості, професійно компетентної, ініціативної, здібної до творчої життєдіяльності в суспільстві, що інтенсивно трансформується.

Підвищення якості педагогічної освіти, забезпечення її інтеграції у Європейський простір вищої освіти, привабливості, конкурентоспроможності на ринку праці вимагає подальшого вдосконалення організації навчального процесу у вищих навчальних закладах на засадах гуманності, особистісно-орієнтованої педагогіки, розвитку і саморозвитку студентів. Це зумовлює подальше розширення та поглиблення функцій професійної діяльності педагогічних працівників та їх осучаснення, в тому числі і вчителів фізичного виховання, професійна діяльність яких має велике значення для підвищення інтересу і мотивації школярів до занять фізичними вправами, а також спонукає до

професійного самовизначення, формування умінь та навичок з різних видів спорту за рахунок змін у структурі та організації навчального процесу з фізичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах.

У зв'язку з цим потребує відчутної оптимізації вітчизняна система професійної підготовки фахівців у галузі фізичної культури та спорту, зокрема, майбутніх учителів фізичного виховання, здатних до аналізу освітніх реалій, продукування педагогічних ідей, моделювання процесу фізичного виховання на основі професійних цінностей, творчих здібностей, професійної активності та педагогічної рефлексії.

У цьому сенсі дослідження Наталії Іванівни набуває особливої актуальності, оскільки дисертантка намагається окреслити теоретичні та методичні засади системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання до педагогічної діяльності. Враховуючи соціальне й практичне значення окресленої проблеми, а також її недостатнє розроблення, тема дисертаційного дослідження Н. І. Степанченко «Система професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах» є актуальною і своєчасною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до теми 1.5 «Методологічні та нормативно-правові засади організації фізкультурної освіти та кадрового забезпечення у сфері фізичної культури і спорту» Зведеного плану науково-дослідної роботи у сфері фізичної культури і спорту на 2011–2015 рр. Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту. Тема дисертації затверджена вченою радою Львівського державного університету фізичної культури (протокол № 3 від 12.11.2013 р.) та узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 2 від 25.02.2014 р.).

Оцінюючи **ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій**, сформульованих у дисертації Н. І. Степанченко, слід зазначити, що значною мірою вона забезпечується чіткою структурою роботи та її логічною цілісністю, в якій матеріал викладений послідовно, а також комплексно розкрита проблема, визначена у дослідженні. Структура дисертації, яка

складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків, є обґрунтованою, а її складові взаємопов'язаними.

Дисертантка чітко визначила актуальність теми, мету, концепцію, об'єкт, предмет, наукову новизну та практичне значення дослідження, окреслила завдання та етапність роботи. Методологічну основу дисертації склали наукові положення праксеології, феноменології, гуманістичної парадигми філософії освіти, філософії синергетики, а також методологічні підходи: системний, особистісно орієнтований, діяльнісний, полісуб'єктний та компетентнісний.

У процесі розв'язання поставлених завдань було використано комплекс оптимальних методів науково-педагогічного дослідження, які взаємно доповнювали один одного на теоретичному та емпіричному рівнях. Для якісного та кількісного опрацювання результатів дослідження використано методи математичної обробки експериментальних даних. Достатньою є й джерельна база дослідження, що налічує 777 найменувань, з них 30 – іноземними мовами.

Дисертантка демонструє належну структурованість наукового мислення, розглядаючи проблему дослідження на чотирьох методологічних рівнях: філософсько-методологічному, загальнонауковому, педагогічному та галузевому.

Провідна ідея, якої дотримується Н.І. Степанченко, полягає у розумінні феномену «професійна підготовка майбутніх учителів фізичного виховання» як цілісної системи професійно-педагогічної освіти (передбачає органічну єдність духовного, фізичного та морального виховання, мети, завдань, змісту, організаційних форм, методів, засобів, технологій, діагностичних завдань, етапів, критеріїв, результатів навчання тощо), що спонукає до комплексного розгляду та розв'язання нагальних проблем підготовки учителів фізичного виховання в контексті новітніх тенденцій галузі знань «Фізична культура і спорт» і сучасних цивілізаційно-парадигмальних трансформацій.

В основу концепції дослідження покладено основні наукові положення педагогіки і психології, закономірності і принципи освітнього процесу в галузі фізичного виховання і спорту, що на методологічному, теоретичному та

методичному рівнях визначають концептуальні засади вдосконалення педагогічної системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах, розвитку їхньої мотивації, формування професійної компетентності й основ педагогічної майстерності.

Наталія Іванівна виходить з гіпотетичного припущення й підтверджує його результатами дослідження, що підвищення рівня професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання можливе на основі розроблених теоретичних засад і методичних аспектів системи, а саме: методологічних основ, моделі системи професійної підготовки, психолого-педагогічних умов удосконалення професійної підготовки, концепції професійної підготовки, методики і технологічного забезпечення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання

Достовірність і новизна дослідження забезпечуються ретельною експериментально-дослідною перевіркою висунутих теоретичних положень, результати якої свідчать про різницю коефіцієнтів ефективності навчання, що характеризують загальний рівень системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ВНЗ галузі ФКіС в експериментальній групі в порівнянні з контрольною, у 14,7 %, що дозволяє стверджувати про успішне вирішення проблеми за рахунок впровадження системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання.

Експериментальні матеріали найбільш повно представлені у п'ятому розділі. Дисертантка визначає мету, завдання кожного з етапів проведеного науково-педагогічного пошуку (теоретико-аналітичного, діагностичного; проектно-пошукового; формувально-перетворювального; підсумково-узагальнювального) на базі п'яти вищих навчальних закладів України, використовує відомі й коректно розробляє власні методи збору емпіричного матеріалу.

Обґрунтованість представлених здобувачем наукових положень базується на основі проведеного аналізу та узагальнення зібраних і опрацьованих особисто автором первинних матеріалів та достатнім обсягом вибірки. Для оптимальної достовірності результатів до експерименту залучено 762 студенти (380

експериментальна та 382 – контрольна групи) та 94 викладачі, із них 48 – експериментальна та 46 – контрольна групи.

Дослідно-експериментальну роботу проведено на базі Дрогобицького державного педагогічного університету, Івано-Франківського коледжу фізичного виховання, Львівського державного університету фізичної культури, Прикарпатського національного університету, Ужгородського національного університету.

Отримані результати дослідження засвідчують про ефективність впроваджених дисертантом заходів з удосконалення системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, що дозволило сформуванню в більшості студентів експериментальної групи середній і високий рівні всіх компонентів професійно-педагогічної компетентності, а також позитивно вплинуло на мотиваційний комплекс, спрямованість на освітню діяльність, задоволеність своєю роботою, рівень педагогічної майстерності викладачів.

Загальні висновки структурно повністю відповідають завданням дослідження, проте їх варто було б збагатити теоретичними узагальненнями більш високого рівня відповідно до поставлених завдань.

Не викликає сумнівів **наукова новизна і теоретична значущість** даного дисертаційного дослідження, найбільш значимими з яких є те, що вперше розроблено систему професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ВНЗ, що інтегрує цільовий, змістовий, аналітично-проектувальний, методико-технологічний і контрольно-діагностичний складники освітнього процесу, котрі взаємодіють і утворюють освітнє середовище вищого навчального закладу; створено й апробовано модель і розроблено концепцію професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання.

Дисертантка цілком справедливо доводить, що ефективність професійної підготовки майбутніх учителів у вищих навчальних закладах можливе за умови дотримання належних психолого-педагогічних умов, а саме: цілеспрямованої мотивації студентів і викладачів до навчання та педагогічної діяльності; поглиблення змісту професійно спрямованого навчання з педагогічних дисциплін;

комплексного системно-цільового проектування професійної підготовки; застосування інноваційних технологій, спрямованих на розвиток педагогічної майстерності вчителя.

Н.І. Степанченко визначила чинники, що детермінують професійний розвиток особистості фахівця фізичної культури і спорту (соціетарні та інституційні, особистісні і міжособистісні); виявила компоненти професійно-педагогічної компетентності вчителя фізичного виховання – структурні (загальна психолого-педагогічна компетентність, фізкультурно-спортивна компетентність, соціально-педагогічна компетентність учителя фізичного виховання, навчально-методична компетентність із предмета «Фізична культура», індивідуально-особистісна компетентність) і функціональні (мотиваційно-педагогічний, когнітивно-педагогічний, конструювально-педагогічний, організаційно-педагогічний, педагогічно-технологічний і педагогічно-рефлексивний).

Оцінюючи **практичну значущість** результатів дисертаційного дослідження, необхідно зазначити, що дисертанткою створено і апробовано сучасну систему професійної підготовки вчителів фізичного виховання у ВНЗ галузі ФКіС, що передбачала оновлення науково-методичного забезпечення професійної підготовки студентів із педагогічних дисциплін та технологічного забезпечення, зокрема, технологій особистісного та професійного розвитку, повного засвоєння знань, інформаційно-комунікаційних, пошуково-дослідницьких і контекстного навчання.

Практичну значущість мають критерії, показники та рівні оцінювання ефективності підготовки майбутніх учителів фізичного виховання в цілому та сформованості компонентів професійно-педагогічної компетентності студентів та якості професійно-педагогічної діяльності викладачів зокрема.

Особливо цінним, на наш погляд, є практичне значення результатів дослідження, яке полягає у розробці методики професійно-педагогічної підготовки учителів фізичного виховання, яка включає компоненти – мотиваційно-рефлексивний, змістовий, технологічно-проектувальний та організаційно-операційний.

Розроблена концепція та експериментально перевірена модель системи професійної підготовки вчителів фізичного виховання у ВНЗ, запропоновані теоретичні положення, висновки і рекомендації можуть бути використані у процесі модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців галузі фізичної культури і спорту, зокрема, учителів фізичного виховання, у теоретичних та експериментальних дослідженнях із теорії та методики професійної освіти, для вдосконалення навчального процесу у ВНЗ, а також у закладах післядипломної освіти для підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Необхідно зазначити, що розроблені автором наукові положення і навчально-методичні матеріали достатньо широко апробовано й впроваджено в освітянську практику вищих навчальних закладів різних регіонів України, про що свідчать відповідні довідки.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій здобувача в опублікованих працях. Висновки і рекомендації за результатами дослідження повністю відображені в авторефераті й опублікованих автором наукових працях. Логічність і системність викладу матеріалу, а також застосування адекватних поставленим завданням методів дослідження забезпечують науково-практичну змістовність розроблених положень і зроблених висновків.

Публікації Н.І. Степанченко (якісно і кількісно) відповідають усталеним вимогам, у повному обсязі віддзеркалюють зміст та результати виконаного дослідження. Основні положення та результати дослідження висвітлено в 50 наукових і науково-методичних публікаціях, із них 32 одноосібних, у тому числі: монографія, 4 посібники, 4 програми, 1 концепція, 29 статей (із них 15 одноосібних) у провідних наукових фахових виданнях, 4 – у закордонних періодичних виданнях, 1 стаття у збірнику наукових праць, 6 матеріалів конференцій.

Поряд з тим, основні положення та результати дисертаційного дослідження обговорені на 45 науково-практичних конференціях, у тому числі на 25 міжнародних, 5 всеукраїнських та 15 регіональних.

Позитивної оцінки заслуговують додатки, які унаочнюють етапи та результати здійсненої Н.І. Степанченко експериментальної, а також навчально-методичної роботи.

Анотування дисертації ґрунтовно і точно розкриває зміст дисертаційного дослідження, дає повне уявлення про його наукову цінність та практичну значущість.

Загалом позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Степанченко Наталії Іванівни, слід вказати на деякі зауваження та дискусійні питання:

1. На с. 108-109 тексту дисертації автор наводить основні вимоги до рівня підготовленості випускників за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт». З огляду на тему дисертації, доцільно було б проаналізувати і основні вимоги, які висуваються до рівня підготовленості випускників за спеціальністю 014.11 «Середня освіта (Фізична культура)».
2. Наскільки коректним є твердження автора (с. 249) про те, що «...структура змісту освіти у ВНЗ галузі ФКиС нині вже не задовольняє вимогам, що ставляться до рівня компетентності сучасних учителів фізичного виховання», якщо воно зроблено на основі аналізу результатів констатувального експерименту, проведеного тільки в одному ВНЗ галузі ФКиС – Львівському державному університеті фізичної культури.
3. У підрозділі 4.4 «Інноваційні технології у професійній підготовці майбутніх учителів фізичного виховання» наведено загальну характеристику сучасних технологій навчання, які, на думку автора, є найбільш продуктивними для підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, серед них: технології професійного та особистісного розвитку; повного засвоєння знань; інформаційно-комунікаційні; пошуково-дослідницькі; контекстного навчання. Разом з тим, робота тільки виграла б, якщо б Наталія Іванівна навела приклади їх практичного впровадження у навчальний процес, зокрема, найактуальніших нині інформаційно-комунікаційних технологій.
4. У дисертації неодноразово наголошується на важливості удосконалення практичної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання, зокрема,

зазначається, що у період проходження педагогічної практики необхідно більше уваги приділяти розвитку у студентів самостійності й активності у формуванні практичних навичок. При вивченні проблеми професійної підготовки фахівців із фізичного виховання і спорту за кордоном автором встановлено, що у зарубіжних країнах тривалість педагогічної практики студентів є значною, у той час, як в Україні вона занадто обмежена в часі. Враховуючи зазначене, вважаємо, що більш детальний аналіз автора потребують практичні аспекти вирішення цієї проблеми.

5. Ефективність застосування системи професійної підготовки вчителів фізичного виховання у ВНЗ дисертантка розкриває через систему критеріїв, серед яких: «умотивованість викладачів», «рефлексивність викладачів», «майстерність викладачів». Виникає запитання, завдяки яким факторам повинна зростати продуктивність роботи викладачів, тим самим забезпечуючи позитивну динаміку розвитку професійно-педагогічної мотивації викладачів, зміну їх рівня задоволення власною педагогічною діяльністю, а також позитивну динаміку оцінювання студентами професійно-педагогічної діяльності викладачів.
6. Схвалюючи загалом структуру представленої роботи, зазначимо, що обсяг основного тексту перевищує встановлені вимоги; окремі структурні елементи, такі як пункти 4.4.1-4.4.5, не відображені у змісті дисертації.

Висловлені зауваження мають рекомендаційний характер та ніяк не знижують наукової цінності дисертації, яка вирізняється оригінальністю, глибиною теоретичного аналізу і новизною методичних пропозицій.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Детальне ознайомлення з текстом дисертаційної роботи і авторефератом дає повне уявлення про наукову цінність та практичну значущість рецензованої роботи. Структура дисертації повністю відповідає меті, завданням дослідження; наукові положення та висновки викладені достатньо конкретно, логічно; подані рекомендації мають прикладне значення.

Таким чином, є можливість зробити висновок, що дисертаційне дослідження Степанченко Наталії Іванівни є завершеною самостійною науково-дослідною роботою, у якій на методологічному, теоретичному, науково-методичному та технологічному рівнях вирішена актуальна науково-педагогічна проблема вдосконалення системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у ВНЗ галузі ФКіС.

Враховуючи вищенаведене, є всі підстави стверджувати, що подане до захисту дисертаційне дослідження Н. І. Степанченко «Система професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах» є завершеним, самостійно виконаним, має наукову новизну і практичне значення, повністю відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р., а його автор – Степанченко Наталія Іванівна, – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

Завідувач кафедри теорії фізичного
виховання, фітнесу та рекреації
Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки,
доктор педагогічних наук, професор

Н. О. Белікова

Учений секретар

підпис *Белікова*
ЗАСВІДЧУЮ
Вчений секретар університету
"27" 02 2017р.

Л. С. Семенюк

